

Bércesi Richárd

*RECENZIO SZÉKELY SÁNDOR „HA MOZDUL A KŐ.
BÁNYÁSZTÖRTÉNETEK” CÍMŰ KÖTETÉRŐL*

(ISBN: 978 963 9893 56 6, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány,
Pécs, 2023, 205 oldal)

Székely Sándor könyve nem szokványos ipar-, vagy technikatörténeti munka. 2012-ben jelent meg először a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány gondozásában, majd kisebb módosításokat követően, 2023-ban ismét. A szerző a bányászélet mindennapjaiba kalauzolja el az olvasót, közlése alapján többségében olyan eseteken, történeteken keresztül, amelyeknek személyesen is részese volt. Székely 1949-ben került a pécsi bányavidék legveszélyesebbnek tartott üzemébe, a Pécs-bányatelepi Gróf Széchenyi István-aknára, ahol vágárként dolgozott.

Könyve 205 oldalból és három nagy egységből áll; a benne szereplő, alfejezetként megjelenő történetek szinte mind az 1941 és 1968 közötti időszakból valók.

Az első rész egyfajta felvezetésként a szerző ifjúságát mutatja be a második világháború, majd a kommunista hatalomátvétel idején. A második (és egyben a leghosszabb) egység a mélyben töltött mindennapokat helyezi a középpontba az 1949 és 1956 közötti időszakban, kiegészítve néhány egyéb történettel. A harmadik, záró szakasz az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése, és a pécsi bányavidék legnagyobb üzemi balesete, az 1968-as vízbetörés közötti évtized, valamint a felszámolás időszakán belül a 2000-es éveknek a bányásztörténeteit foglalja össze.

Székely Sándor törekszik arra, hogy minél jobban megjelenítse az olvasók előtt a bányászélet mindennapjait, ez azonban nem sikerül maradéktalanul. Ennek egyik fő oka az, hogy a kötet egészéből hiányoznak a magyarázó jellegű jegyzetek. Ezek hiányában elsősorban az egyes szakszavak értelmezése okoz fejtörést azok számára, akik nem szakértői az iparágak. A bányászok munkáját illetően sok esetben elveszik a technikai részletekben (pl.: ácsolatok, különböző műszaki megoldások), aminek eredményeként kissé szárazzá válnak az ezzel kapcsolatos történetek.

A könyv meglehetősen kevés fotót tartalmaz, a címoldallal együtt mindössze négy ábra található benne. Bár a Gróf Széchenyi-aknáról és a körülötte kialakított ipartelepről 1926 és 1992 közötti működése során számos földfeletti és alatti felvétel is készült, ezek közül mindössze csak egy felszíni fotó került be a kötetbe, az is a címoldalra, oldalnézetből megörökítve az aknatornyot.

Az ábrák, csekély számuk ellenére, jól kiegészítik a tartalmat. Külön kiemelendő az „Ember küzdj!” című alfejezethez tartozó fénykép, amely a „Pécsbányai bányákban hősi halált halt bányászoknak” az emléktáblájánál készült, és az áldozatok teljes névsora látható rajta. Ha minden fejezetben szereplnének fotók, akkor a leírtakkal összhangban, a szemléltetés révén még jobban bemutathatóvá váltak volna a bányászélet mindennapjai (pl.: munkaeszközök, életképek, vagy a „drámai” történetek mellékleteként a bányamentők és az állomáshelyük, vagy éppen az életmentés folyamata) az olvasók számára.

A térbeli tájékozódást, és azon belül az egyes létesítmények azonosítását, elhelyezkedését nagyban elősegítette volna, ha a szerző több térképet illeszt a munkába (például a pécsi bányavidékről és a Gróf Széchenyi István-aknai üzemről). Gondolhatunk itt a bányamentők állomáshelyére vagy a bányakórházra, olyan támpontokra, amelyekből következtetni lehetne arra, hogy egy adott vészhelyzet esetén a bányamentőknek mekkora távolságot kellett megtenniük az aknatoronyig, majd a felhozott sebesültekkel a bányakórházig.

A könyv egészének jellegzetes vonása a regényszerű bemutatás. Gondolatait áthatja az erős antikommunista-szemlélet, „a jó és a rossz harcának” a megjelenítése. Ez lehet a fő oka annak, hogy a történeteket az önéletrajzi, naplószerű művek esetében sokszor tapasztalható jellegzetességként erőteljes szubjektív szemléletmód uralja.

Székely Sándor fő-, és mellékszereplői gondosan felépített, jól megjelenített, „kimunkált” karakterek. A történeteket olvasva egyértelműen kirajzolódik, hogy a szerző milyen viszonyban állt velük, mi volt a véleménye a munkatársairól, vagy éppen a feletteseiről. A történész szakma kénytelen fenntartásokkal kezelni a saját emlékeken alapuló műveket (pl.: naplók, memoárok), mivel az ilyen esetekben a szerző alakítója, szereplője a történetnek. Ez nem jelenti azt, hogy megkérdőjelezi az adott események hitelességét, de további, más forrásból származó bizonyítékokra is szükség van, amelyekkel összeegyeztethetőek a megtörtént eseményeken alapuló emlékek, mert önmagukban, megerősítés nélkül nem elegendők a kapott információk. A különböző forrásbázisoknak szimbiózisban kell állniuk egymással, mert együtt alkotnak szerves egységet. Ennek szükségessége bizonyítottan elkerülte a szerző figyelmét, mivel a könyv végén nem tünteti fel, hogy a munkája megírását megelőzően a saját emlékei összegzése mellett milyen egyéb forrásbázisokat dolgozott fel.

Az erőteljes antikommunista megnyilvánulásokhoz hasonló radikális szemléletmód jelenik meg az epilógusban is, ahol Székely Sándor a pécsi kőszénbányászat felszámolásáért az emberi gyarlóságot (és azon keresztül a politikát) teszi felelőssé. Ez egyértelműen a szerző életét jelentő munkahelyéhez való szubjektív viszonyulásának a megnyilvánulása, mivel állításával ellentétben a bányaművelés befejezését számos vizsgálat és környezeti hatástanulmány előzte meg. A bányatulajdonos PannonPower Zrt. a kapott eredmények figyelembevételével döntött - az Európai Unió normákkal összhangban - az energiafű felhasználása és a biomassza-projekt mellett a káros anyagokat kibocsátó feketekőszén további eltüzelése helyett (PannonPower Zrt., 2002).

Székely az utolsó alfejezetben a Gróf Széchenyi István-aknán történt legsúlyosabb baleset, az 1968-as vízbetörés (a könyvben tévesen metángáz-kitörés szerepel) eseményeit idézi fel. A szerző a történettel arra szeretne rávilágítani, hogy ez a 26 halálos áldozattal járó szerencsétlenség szolgáltatta az ürügyet a hagyományos pécsi kőszénbányászat felszámolására. Ez a megállapítás azonban nem pontos. A Karolina I.-külfejtés ebben az évben már megkezdte működését, a létrehozásáról az évtized közepén döntött a Minisztertanács. A tervek között valóban szerepelt a pécsbányatelepi, hagyományos, mélyművelésű, függőleges kőszénbányák (az 1971-ben kiürülő András-akna, valamint a Gróf Széchenyi István-akna) új, napszinti művelésű bányával való fokozatos felváltása. Székely Sándor állításával ellentétben ez azonban nem járt volna együtt Gróf Széchenyi

István-akna és ikertestvére, a szabolcsfalusi István-akna végleges bezárásával, mivel a ma is álló létesítmények környékén a szakértők szerint jelenleg is kb. 250 évre elegendő szén rejtőzik a mélyben (Koncsag, 1993). Az üzemekben ezért csak a termelést kívánták csökkenteni a jóval olcsóbbnak és biztonságosabbnak tartott Karolina I.-külfejtés javára. A bányabezárás az 1989/1990-es rendszerváltáskor került napirendre, amikor az új gazdasági helyzetben a szakemberek ráfizetésesnek ítélték meg a működtetésüket, és olcsóbbnak vélték az Afrikából tengeri úton behozott szenet (Lafferton, 1993).

A szerző megállapításának pontatlanságát támasztja alá az a tény is, hogy István-aknán az 1980-as években, a „Liász-program” keretében a meglévő két aknatorony mellé egy teljesen új, harmadik létesítmény építéséhez is hozzákezdtek. A beruházást azonban a politikai változás és a gazdasági nehézségek hatására, majdnem kész állapotban, 1989-ben leállították (Lafferton, 1993).

Székely Sándor könyve a korábbi, a pécsi bányavidékkel foglalkozó kötetekkel ellentétben nem tudományos munka, hanem a nagyközönségnek szánt mű, a benne szereplő negyven bányásztörténet szórakoztató, feszült, és izgalmas. A mű egyedisége abban áll, hogy az olvasó, akár csak egy regény esetében, oda tudja képzelni magát a szereplők közé. A könyv fontos adalékanyagul szolgál a pécsi bányászattörténet egy eddig kevésbé ismert és feldolgozott oldalához, a szakmához köthető történetek vizsgálatához, amelyek színebbé, érdekesebbé tehetik a pusztán csak a gazdaság- és technikatörténeti szempontok alapján kutatott témát.

Irodalomjegyzék

Koncsag, K. (1993). A mecseki kőszénbányászat 1945-1991-ig. In Szirtes B. (Szerk.), *A mecseki kőszénbányászat. 1945-1991. I. kötet* (pp. 108-133). Kútforrás Kft.

Lafferton, Gy. (1993). A felszámolási eljárás (1991-1993). In Szirtes B. (Szerk.), *A mecseki kőszénbányászat. 1945-1991. I. kötet* (pp. 159-176). Kútforrás Kft.

PannonPower Zrt. (2002). *Tanulmány a biomassza-projektről*. PannonPower Zrt. Archívum.